

МАКРОФІНАНСОВІ СТАБІЛІЗАТОРИ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

(за підсумками Всеукраїнської
міжвузівської наукової
студентської конференції)

Євгенія Малік

к. е. н., доцент
кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

**Тетяна
Табакова**

аспірант кафедри
фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Досліджено роль та значення макрофінансових стабілізаторів в системі регулювання економічного циклу, визначено індикатори макрофінансової стабільності. За результатами Всеукраїнської міжвузівської наукової студентської конференції сформовано рекомендації та пропозиції щодо використання фіскальних інструментів, податків та інструментів фінансового ринку в якості макрофінансових стабілізаторів.

Сучасна економічна система характеризується циклічністю свого розвитку. Формування загального тренду її динаміки відбувається в умовах становлення та розвитку глобальної економіки, що поєднує в єдину систему економічні процеси різних країн.

Стабільне фінансове становище держави є об'єктивною умовою її економічного розвитку і зростання суспільного добробуту. Соціально-економічний розвиток суспільства, нарощування виробничого, науково-технічного та культурного потенціалів - основні задачі, які постають перед будь-якою державою. Сучасне середовище, в якому функціонують економічні системи всіх країн, характеризується нестабільністю свого розвитку. Визначальну роль у формуванні та підтримці стабільного розвитку економіки будь-якої держави відіграє фіскальна та монетарна політика уряду. Значний внесок у дослідження політики макрофінансової стабілізації зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Г. Дж. Скіназі, Дж. Стілер, Дж. Стейн, Р. Фергюсон, С. А. Буковинський, В. М. Геєць, І. О. Лютий,

С. Я. Огородник, В. М. Опарін, М. І. Савлук, В. М. Суторміна, В. М. Федосов, С. І. Юрій та ін.

Існує багато підходів до формулювання поняття фінансова стабільність у різних країнах світу. У розробках Банку Англії (Bank of England) під фінансовою стабільністю країни розуміється наявність стабільної фінансової системи, спроможної ефективно виконувати свої функції з надання необхідної кількості фінансових послуг реальній економіці. При цьому важливе значення має тісний взаємозв'язок макроекономічної, монетарної, фінансової стабільності: порушення діяльності фінансової системи безпосередньо позначається на ефективності монетарної політики, а макроекономічна стабільність забезпечує підґрунтя для зміцнення фінансової системи¹. Народний банк Польщі (National Bank of Poland) трактує стабільність фінансової системи як ситуацію, коли система безперервно й ефективно виконує всі свої функції, навіть за умов значних неочікуваних і негативних шоків². Важливого значення приділе-

¹ Financial Stability Report Bank of England. - 2009. - December; Issue № 26// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/?nancialstability/index.htm>

² Financial Stability Reports. National Bank of Poland// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbp.pl/homen.aspx?f=/en/system?nansowy/stabilnosc.html>

но забезпеченню фінансової стабільності Національним банком Республіки Казахстан. У Меморандумі з питань фінансової стабільності остання визначена як відсутність диспропорцій в економіці, що можуть призвести до корекції фінансових ринків, розгортання системної кризи та падіння спроможності фінансових інститутів забезпечувати безперебійне функціонування фінансової системи й підтримувати ділову активність реального сектору економіки³.

Світова економічна криза засвідчила вразливість національної фінансової системи до макроекономічної нестабільності, її неадекватність завданням забезпечення поступального економічного розвитку. Дослідженням питання макрофінансової стабільності України приділено багато уваги вітчизняних науковців, у свою чергу Національний банк України майже не використовує термін «фінансова стабільність» у якості цілі або проміжного орієнтира монетарної політики. Лише в Основних засадах грошово-кредитної політики на 2010 р. зазначено, що у зв'язку з кризовими тенденціями важливого значення набуває стійкість фінансової системи, і це розглядатиметься як пріоритет грошово-кредитної політики.

Учені довели, що економічна система будь-якої країни у процесі своєї еволюції та розвитку проходить через певні цикли, які супроводжуються піднесенням або, навпаки, спадом. Саме тому питання пошуку макрофінансових стабілізаторів, які будуть ефективними у процесі регулювання економічного циклу були і завжди залишатимуться актуальним для дослідження. Фінансова теорія Дж. Кейнса, головною метою якої є пошук раціональних шляхів досягнення економічного зростання, привертає увагу численних економістів на кожному новому етапі розвитку ринкової економіки. Дж. Кейнс виділяє антициклічну політику держави - в першу чергу, фіскаль-

ну, як головний засіб стабілізації економіки, заходом, що дозволяє уникати спадів на зразок Великої депресії⁴. Відповідно до концепції Дж. Кейнса саме уряд повинен забезпечувати стабілізацію економіки за рахунок заходів бюджетно-податкової або фіскальної політики. Інструментами цієї політики є державні витрати (державні закупівлі та трансферти) та податки.

У процесі регулювання економічного циклу основними засобами відновлення стану національної економіки виступають макрофінансові стабілізатори. Так, у період спаду для стимулювання економічного зростання уряд скорочує ставки податків, збільшує бюджетні видатки, Національний банк у свою чергу стимулює збільшення пропозиції грошей і знижує відсоткову ставку. У період піднесення економіки уряд має проводити стримуючу фіскальну та монетарну політику шляхом зростання оподаткування в країні та скорочення бюджетних видатків, зниження пропозиції грошей та підвищення відсоткової ставки⁵.

До основних параметрів макроекономічної стабільності в країні, які характеризують стан економіки держави, та відображають взаємодію та взаємозалежність розвитку реальних економічних та фінансових процесів, належать:

- загальноекономічні показники, головними з яких є: валовий внутрішній продукт (ВВП) і валовий національний продукт (ВНП), валові інвестиції та валові заощадження, сальдо платіжного та торговельного балансів, показники зайнятості та рівня безробіття;

- монетарні і фінансові показники, основними з яких є: величина грошової маси та її структура, інфляція і курс національної валюти, облікова ставка центрального банку і процентні ставки за кредитами комерційних банків, бюджетний дефіцит і величина державного внутрішнього та зовнішнього боргу⁶.

³ Меморандум по вопросам финансовой стабильности. Национальный банк Республики Казахстан // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nationalbank.kz/?docid=853>.

⁴ Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс: перевод с англ. / под ред. Л.П. Куракова. - М.: Гелиос АРВ, 1999. - 351 с

⁵ Руденко М.В., Глуценко М.В. Комбінування інструментів фіскальної і монетарної політики / Вісник КДПУ ім. М. Остроградського. - 2008. - №1. - с.157-162

⁶ Федосов В.М., Опарін В.М., Львовичкін С.В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Моногр./За наук. ред. В.М. Федосова. - К.: КНЕУ, 2002, с. 83.

Сучасна макрофінансова ситуація в Україні характеризується нестабільністю свого розвитку (табл.). Стан макрофінансових та макроекономічних показників за 2006-2012 роки свідчить про те, що світова економічна криза суттєво позначилась на економіці України. Аналізуючи зазначені показники за останні роки, можна відзначити, що Україна опинилась серед найбільш постраждалих внаслідок кризи країн за темпами економічного спаду, економіка характеризується надзвичайно високими темпами падіння ВВП і промислового виробництва, інфляційні процеси є непередбачуваними і швидко поширюються, низький рівень інвестицій, спостерігається зростання рівня державного боргу.

У період з 2010-2012 роки урядом країни було вжито низку заходів, що сприяли поступовому відновленню економічного стану держави (табл.), і хоча вдалось досягти поступового виходу з кризи, проте на сьогодні становище в Україні залишається нестабільним, зокрема, у 2012 році спостерігається зростання рівня бюджетного дефіциту, рівень державного боргу стрімко зріс порівняно навіть з кризовим періодом,

спостерігається падіння ВВП у 2012 році.

Саме тому актуальним питанням залишається пошук ефективних інструментів фіскальної та монетарної політики держави, які дозволять досягти макрофінансової стабільності держави та сприятимуть розвитку економіки України. Великого значення в цьому контексті набуває застосування інтелектуальних досягнень молоді. За необхідності відновлення соціально-економічного розвитку України у процесі макрофінансової стабілізації важливим є формування нового фінансового світогляду як основи втілення досягнень сучасного фінансового менеджменту і практичного визначення інноваційності як домінуючої моделі розвитку⁹. Дослідженню цього завдання присвячена робота кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

У рамках заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку наукової студентської думки 29 березня 2013 року на базі кафедри фінансів і кафедри фінансових ринків ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» було проведено щорічну Всеукраїнську міжвузівську наукову студентську

Таблиця

Індикатори макрофінансової стабільності України у 2007-2012 роках⁷

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Динаміка ВВП у порівнянних цінах, % до попереднього року	123,30	132,45	131,54	96,34	118,53	121,62	107,01
Інвестиції в основний капітал у порівнянних цінах, % до попереднього року	119,00	129,82	97,40	58,51	99,43	122,45	123,21 ⁸
Рівень безробіття, %	6,91	6,70	6,53	9,45	8,10	8,52	8,02
Індекс інфляції, %	111,61	116,60	122,31	112,30	109,11	104,62	99,82
Рівень бюджетного дефіциту, % ВВП	0,70	1,10	1,50	4,10	6,00	1,80	3,80
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу, % ВВП	-1,51	-3,74	-7,05	-1,51	-0,32	-0,25	0,02
Рівень державного боргу, % ВВП	12,15	9,90	13,79	24,85	29,90	27,10	27,30

⁷ Розраховано на основі даних Державного комітету статистики України// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, Національного банку України// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua> та Міністерства фінансів України// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

⁸ Дані представлені за 9 місяців 2012 року.

⁹ Малік Є.О., Степура М.М. Макрофінансова стабілізація в Україні у сучасних умовах// Фінанси України. - №5. - 2011. - с.119-124.

конференцію на тему «Макрофінансові стабілізатори в системі регулювання економічного циклу», основною ціллю якої стало сприяння пошуку молодих фінансистів на шляху до побудови ефективно діючої, стабільної економіки України.

Понад 100 студентів із вітчизняних вищих навчальних закладів третього та четвертого рівнів акредитації виявили бажання взяти участь у конференції, і тих із них, які стали авторами найкращих тез доповідей було запрошено 29 березня 2013 року виступити зі своїми науковими дослідженнями на конференції з метою презентації та обговорення досліджуваних ними проблем.

Робота конференції розпочалась із вступного слова на пленарному засіданні заступника голови оргкомітету, заслуженого діяча науки і техніки України, професора, доктора економічних наук, завідувача кафедри фінансів КНЕУ В.М. Федосова, який зазначив, що формування фінансового світогляду нового покоління - одне з основних завдань фінансової школи України, виконання якого є запорукою розвитку інтелектуального потенціалу країни.

По закінченні пленарного засідання основні проблеми макрофінансової стабільності та інструментів її досягнення в Україні було детально розглянуто на засіданні круглого столу в тематичних блоках, які відповідають напрямкам загального наукового дослідження кафедр фінансів і фінансових ринків, зокрема: «Фіскальні інструменти стимулювання фінансового та економічного розвитку», «Податки як фінансові стабілізатори: від дискреційних заходів до вбудованих механізмів» та «Фінансовий ринок в політиці стримування фінансових дисбалансів».

Доповіді учасників конференції були присвячені пошуку інструментів, які дозволять досягти макрофінансової стабілізації економіки держави. Наукові результати, висвітлені на засіданні круглого столу конференції, базуються на використанні системного підходу, а також сучасних інформаційних технологій, аналізу,

синтезу й еконо-міко-математичних методів.

Ґрунтовним виявився аналіз фіскальних та податкових інструментів стимулювання фінансового та економічного розвитку, висвітлювалися питання необхідності оптимізації дохідної та видаткової частини бюджету, наголошувалося на необхідності використання фіскальної політики уряду для економічного зростання в Україні, особливий акцент було зроблено на необхідність взаємодії бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики для досягнення макрофінансової стабільності, висвітлювали питання реформування міжбюджетних відносин, розвитку бюджетного федералізму, скорочення рівня державного боргу, йшлося про необхідність вдосконалення фінансового контролю й підвищення рівня бюджетного та податкового менеджменту загалом, а також про необхідність і напрями інтеграції фінансової системи України в міжнародний фінансовий простір. Окремо було досліджено проблеми формування фінансового ринку в Україні та його ролі у процесі стримування фінансових дисбалансів.

Не можна не відзначити, що більшість робіт, запропонованих для розгляду на конференції, містять конструктивні рішення і пропозиції, запровадження яких допоможе поліпшити існуючу систему фінансового менеджменту, зокрема податкового й бюджетного, його складових.

Дослідження учасників дали змогу зробити висновок, що в умовах глобалізації та зростаючої відкритості економіки забезпечення макрофінансової стабільності є одним із основних завдань для будь-якої держави. Знаходження найоптимальніших шляхів регулювання економічного циклу, в якому перебуває економічна система, завжди супроводжується пошуком макрофінансових стабілізаторів, які дозволять досягти економічного зростання країни. Світова практика свідчить, що економічні кризи виявляють недоліки докризової макроекономічної політики, а те, що економіка України зазнала суттєвого удару в 2008 році, є свідченням існування потреби у рефор-

муванні та пошуку нових шляхів побудови бюджетно-податкової політики, яка у довгостроковій перспективі забезпечить сталий розвиток національного господарства. Ефективність сучасної стабілізаційної політики уряду багато в чому залежить від своєчасного та якісного моніторингу умов, в яких опинилась країна, адже економічна система може по-різному реагувати на заходи антициклічного регулювання, які використані в різні періоди часу та за різного співвідношення між складовими ієрархічної структури економічних циклів.

Подолання наслідків економічної нестабільності неможливе без ефективної фіскальної політики, яка має забезпечувати реалізацію програм довгострокового розвитку країни, сприяти зростанню добробуту населення, покращення діяльності суб'єктів господарювання, створення умов для модернізації у галузях народного господарства, інвестування інноваційних, науково-дослідних і освітніх проектів, підвищення адаптивної здатності економічно активного населення, усунення перешкод для ведення бізнесу у ключовому для країни напрямі, просування національних товарів на внутрішньому та міжнародному ринках, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств шляхом введення у виробництво новітніх технологій тощо. Сучасна фіскальна політика має ефективно здійснювати перерозподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства. Правильне розставлення акцентів у соціально-економічній політиці держави зі створенням чіткого плану дій уряду дасть згоду ліквідувати сучасні проблеми української економіки та досягти значних результатів.

За підсумками роботи конференції, було сформовано рекомендації та пропозиції щодо використання фіскальних інструментів, податків та засобів фінансового ринку в якості макрофінансових стабілізаторів, які забезпечують ефективне регулювання економічним циклом.

Зокрема, у бюджетній сфері основоположним є структурне реформування бюджетної системи з метою підвищення рівня бюджетного менеджменту загалом й усіх його структурних елементів. Бюджетна політика України має забезпечувати сталий розвиток національної економіки, підвищення стандартів життя і рівня добробуту громадян, сприяти збалансованому розвитку конкурентоспроможної економіки, забезпечувати фінансову стабільність держави. Бюджетна політика має стати рушійним чинником, який дасть змогу розв'язати проблеми економічного розвитку нашої держави, а для цього в першу чергу необхідно забезпечити стабільність бюджетного законодавства, підвищити рівень та ефективність використання бюджетних коштів внаслідок поступового запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі, скоротити рівень бюджетного дефіциту та боргу, розробити ефективну процедуру визначення прогнозних та планових показників, збільшити питому вагу місцевих бюджетів у зведеному бюджеті з урахуванням підвищення основних соціальних стандартів, збільшення інвестиційного ресурсу, перерозподілу функціональних повноважень між центром та регіонами і проведення структурних реформ.

У податковій сфері підвищенню ефективності функціонування податкової системи сприятиме модернізація управлінських функцій, удосконалення взаємодії податкових та митних органів у частині поліпшення адміністрування платежів до бюджету та уникнення необґрунтованих втрат доходів бюджету, зменшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання та удосконалення системи адміністрування податків, що сприятиме збільшенню обсягів власних коштів підприємств, які можуть бути спрямовані на інвестиційні цілі, забезпечення належного контролю за правомірністю отримання податкових пільг суб'єктами господарювання та цільовим використанням таких пільг, детінізація економіки і доходів громадян, що забезпечить збільшення надходжень бюджетів та фондів загальнообов'язко-

вого державного соціального і пенсійного страхування без посилення фіскального навантаження.

У сфері фінансового ринку першочерговим має стати створення сприятливого податкового, інвестиційного та адміністративного клімату для функціонування фінансового ринку шляхом стимулювання довгострокового попиту на корпоративні цінні папери, джерелом якого є банківський кредит, створення умов для підвищення попиту на акції з боку фізичних осіб, застосування пільгового оподаткування банківських кредитних операцій, що використовується в якості джерела коштів в задля довгострокового інвестування в корпоративні цінні папери, імплементації міжнародних стандартів

розкриття інформації в чинне законодавство й формування у емітентів культури виплати дивідендів із одночасним розвитком організованого біржового ринку.

У зв'язку з наявністю широкого кола питань фінансової політики в Україні, які потребують вирішення шляхом фундаментальних наукових підходів, прийнято рішення про проведення наступної студентської конференції у квітні 2014 року.